

JOHAN ANDRESENS ERINDRINGER.

Johan Andresen, Ullerup, nedskrev på sine gamle dage sine erindringer og gav tilladelse til deres offentliggørelse efter sin død. Munins redaktion har ment, at disse erindringer kunne have interesse i videre kredse og bringer dem her med tilladelse fra Johan Andresens datter, Johanne Philipsen, i hvis varetægt, de har været betroet.

-red.

Johan Andresens efterladte erindringer.

Jeg nedstammer fra en slægt, som går tilbage i lige linie til 1734. Min bedstefader, Johan Andresen, blev 6. april 1849, da træfningen stod ved Ullerup, ramt af en dansk granat, som blev skudt ind i hans stue og knuste hans venstre ben.

Min fader, Jens Andresen, holdt bryllup med Ingeborg f. Iversen fra Ullerup d. 25. juli 1850 - Isteddagen. Der var stor spænding blandt bryllupsgæsterne, hvordan udfaldet ville blive, derfor blev der sendt ridende bud sydpå for at få oplysning om slagets udfald. Dette bud kom tilbage med sejrsbudskabet, som vakte stor jubel hos bryllupsgæsterne, men bagefter jubelen var der mange kvinder, som græd af frygt for deres mænd og sønner, som stod ved 12 bataillon, da de vidste, at denne bataillon var gået sydpå.

Jeg er født 16. juni 1853. I foråret 1862 døde min gode blide og kærlige mor fra 4 børn, hvoraf jeg var den næstsidste. Efteråret 1863 blev min far gift anden gang med Øllegård Marie Joost, en søsterdatter af superintendent

Godt, som blev indsat i den Slesvig-Holstenske civilregering i 1864, ham, som var med til at landsforvise alle de danske embedsmænd i Sønderjylland i 1864.

Min stedmoder var Slesvig-Holstensk, fader var udpræget dansk, derfor blev hjemmet ikke godt for os børn.

10. februar, 1864, om formiddagen kom der en større tysk patrulje fra Gråsten gennem Avnbøl, Ullerup efter Sottrup. Forspidsen var 3 Ulaner. Den ene af disse faldt lidt øst for gården Kasmusdam, skudt af en dansk dragon, en dobbeltpost, som stod længere østpå. Den faldne Ulan blev samme dag begravet i haven på Avnbølgård.

Samme dags aften blev Ullerup besat af det prøjsiske 53. infanteriregiment. I vor gård fik vi 87 mand med ordre til at føde dem. Disse 53ere lå her i to dage, men blev afløst af 400 jægere og 30 husarer - en meget stor indkvartering i en almindelig bondegård. 53erne afløstes af 15. infanteriregiment, og det mandskab var et rigtigt tyvepak. En dag stjal de en bede hos vor nabo. Jeg meddelte ejeren, hvor de var løbet hen med beden, men til held for ejeren red regimentets stab forbi gården, og disse befalede, at beden skulle leveres tilbage til ejeren. Til straf for, at jeg havde meldt naboen, hvor de opholdt sig med beden, tog en soldat et halmbånd, slog det om halsen på mig og hængte mig op på et søm på en ladeport. En underofficer trak sabelen og huggede båndet over, og de måtte bære mig bevistløs ind.

Hele krigen gjorde et stærkt indtryk på mig. 18. april kunne vi drenge ikke forstå, at skanserne kunne tages, men mere uforståeligt blev det, da Prøjserne gik over til Als den 29. juni. Samme dags aften kom der et langt vogntog fra Sandbjerg med sårede forbi vor gård. Vi drenge fulgte med en vogn, hvori der lå en tysk soldat i halm og sang "Wacht am Rein" med en kraftig røst. Ved siden af kusken sad en dansk infanterist med den ene arm i bind samt hovedet forbundet, og han græd. Vi drenge skældte prøjseren ud, at han skulle ligge i halm og synge, og danskeren, som efter vor mening var sværere medtaget, skulle sidde hos kusken. Vi fulgte med til lasarettet i Ullerup, men før vi kom derop, hørte sangen op. Ved lasarettet sprang danskeren selv af vognen, men prøjseren var død. Hans mave var blevet oprevet af en granat,

og i febevildelse havde han revet bandagen af, så de indre dele lå i halmen. Vi drenge gik under tavshed rolige hjem.

Krigen gik sin gang, og vi fik den ulykkelige fred, som vi alle kender. Jeg skriver alt dette, fordi jeg tror, at alle de indtryk, vi drenge fik under krigen, har ranket ryggen på os, at vi bedre kunne bære alle tyske chikaner i de 56 år, vi blev tvunget til at leve under deres regimente.

Jeg blev konfirmeret 28.marts 1868, var hjemme hos far til november 1870. Da måtte jeg ifølge §19 i fredstraktaten udvandre til Danmark. Jeg kom på Askov højskole vinteren 70 - 71 og rejste hjem - hemmeligt - til 1. april men 14 dage efter min hjemkomst, blev jeg nappet af gendarmen. Fader fik talt med gendarmen, og resultatet blev, at far måtte låne denne 36 mark, som han aldrig fik tilbage, og jeg fik ro til 1. maj, da jeg rejste til Sjælland i tjeneste hos gamle pastor Fejlberg i Kirkehel-singe, som var blevet udvist fra Ullerup i 1864.

1872 blev jeg på sessionen taget til gardist og mødte 30.maj 1873 på garderkasernen. 28.september 74 blev jeg permitteret, kom hjem i oktober måned og rejste 3.nov. til Askov højskole. 1.april 75 kom jeg hjem for at hjælpe far med gårdens drift. Nu levede jeg under tyske forhold som optant, det var jo ubehageligt. August 1880 blev jeg forlovet med Marie Hanssen, datter af Christen Hanssen, Nørremølle, blev gift 4.maj 1883, men tre gange måtte brylluppet udsættes, fordi landråden ikke ville give os bosættelsestilladelse. Jeg overtog 1.maj 1883 stamgården i Ullerup, levede så som optant til 1890, da jeg blev prøjssisk undersåt. I disse år var jeg kaldt til forhør 3 gange i Sønderborg. Jeg var anklaget for at have sagt noget, som en optant ikke kunne tillade sig at sige og truet med udvisning med 2 gange 24 timers varsel, men jeg kunne bevise, at beskyldningerne var usande. Efter 1890 levede jeg som prøjssisk undersåt et mere frit liv, kunne tage del i kampen mod tyskeriet.

1890 overtog jeg tilsynet med de danske krigergrave i Varnæs, Ullerup, Dybbøl, Nybøl, Broager, Adsbøl og Rinkenæs sogne efter min svigerfar Christen Hanssens død. Dette arbejde var mig en hjertesag, at frede om de soldaters grave som var ofret livet for vor sag

1892 blev skoleforeningen oprettet. Da blev jeg valgt ind i bestyrelsen til Køllertiden 1898, da bestyrelsen måtte indskrænkes til 2 - formanden og sekretæren. Af de øvrige 17 bestyrelsesmedlemmer blev der dannet et tilsynsråd. I 1896 blev jeg valgt som tillidsmand i vælgerforeningen og stod der til foreningens opløsning i 1920.

I Køllertiden, 1898, da alle krosale blev lukket, blev en del mænd fra Sundeved kaldt sammen til et hemmeligt møde i Nybøl kro, hvor vi forhandlede om at bygge et forsamlingshus. Resultatet blev et nej. De fleste turde ikke under de forhold, hvorunder vi levede. Jørgen Bohnefeld, Sottrup, Christian Andresen, Snogebæk og jeg, blev enige om at bygge et forsamlingshus for egen regning i Sottrup. Vi fik så byggetilladelsen gennemtvunget hos den så berøgtede amtsforstander Peter Kjær, Sønderborg, og forsamlingshuset stod færdig 1898 før jul.

Ved indvielsen kom, efter at H.P. Hanssen havde talt, afskedigede lærer Schmidt, senere Vojensgård, til at nævne, at vi måtte holde på vor jord. Dette havde til følge, at salen blev ryddet af gendarmen. To gange med 8 dages mellemrum blev forsamlingshuset ryddet. To år efter afholdt frimenighedspræst Paulsen, Bovlund et kirkeligt møde, hvor han begyndte med at bekende troen. Dette kunne ikke tillades i et forsamlingshus, og forsamlingen blev opløst.

I 1890, da kampen om jorden var begyndt, købte jeg en ejendom på 9 hkt. og lagde ind under min gård.

I 1902 var jeg med til at bygge frimenighedskirken i Stenderup, hvor vi så valgte en ung mand, Jørgen Eriksen fra Oksbøl på Als, som var uddannet på præsteskolen i København, til vor præst. Nogle år derefter var jeg med at bygge præstegård til samme kirke.

I 1908 ovetog oberst Tychsen, København, og jeg alle de danske krigergrave på Dybbølmark, hvor der blev rejst 11 grav- og mindesten for danske soldater, som var faldet ved forsvaret af Dybbøl d. 18. april 1864. Forhen var alle disse grave blevet vedligeholdt af garnisonen i Sønderborg. For arbejdet ved gravene i de 8 sogne og på Dybbølmark tildelte Han Majestæt Kong Frederik VIII af Danmark den 27. januar 1909 mig fortjenstmedaljen i sølv. Tre måneder efter fik jeg af Kejser Wilhelm den Anden tilladelse til at bære den.

I 1909 blev min ældste datter, Ingeborg, gift med en ung gårdmand, Christian Petersen fra Dynt. I 1911 købte jeg af en tysk kommuneformstander - Jestrup, Tandslet, Als - en gård til min ældste søn, Jens Andresen. Nu var kampen på det højeste om vor jord.

I 1913 blev værneforeningen oprettet, og der blev jeg valgt som tillidsmand for Ullerup. Samme år var der flere mænd fra Sundeved, som sluttede sig sammen og købte 400 tdr. land lige syd for Tinglev.

I 1914, 18. april, havde jeg en del ekstra arbejde med de danske krigergrave på Dybbølmark, for at disse kunne stå for parade ved tyskernes 50-årsfest for stormen på Dybbøl. Jeg havde fået sendt store dannebrogsbånd fra Hans Majestæt Kong Christian den X af Danmark, samt fra officers- og underofficersforeninger, som skulle fæstes på de danske grave på Dybbølmark. Den danske konsul Asmussen fra Hamborg var til stede for at repræsentere Danmark. Den 29. juli 1914 var jeg i samme ærinde med Dannebrogsbånd fra Hans Majestæt, Kong Christian den X af Danmark, samt fra officers- og underofficersforeninger og andre gode danske mænd og kvinder fra Danmark med bånd og kranse til den tyske fest for overgangen til Als 1864. Da jeg kom hjem derfra, var der kommet flere kranse fra Danmark. Jeg og min yngste søn, Kristen, cyklede til Dybbøl, men da var stemningen under nul. Der var lige kommet telegram, at den østrigske kronprins og -prinsesse var blevet myrdet. Den store tyske generalstab var kommet til at ligge på Sandbjerg slot og havde deres heste med, og det var meningen, at staben skulle til Nordslesvig for at udpege, hvor fæstningerne skulle bygges tværs over landet. Dette blev ikke til noget. Staben rejste straks hjem, nu blev der andet at gøre. Den 3. august 1914 om natten blev jeg jaget ud af sengen og ført som arrestant til Sønderborghus. Samme nat blev min søn, Jens, og hans husbestyrererinde også arresteret og ført samme steds hen.

Den 6. august kom min anden søn, Kristen, til Sønderborghus for at sige farvel til os. Han skulle møde den 7. august i Flensborg som rekrut. Vagtkommandøren, en meget nervøs overlærer fra Flensborg, stod med spændt revolver og gav os lov til at tale sammen i 4 minutter på tysk.

To dage derefter blev alle arresterede - 126 mænd og 2 unge piger - ført fra Sønderborghus til det gamle Sønderborg slot. 4 soldater foran, og for hver to rækker 1 soldat på siden, samt 4 soldater bagefter, med opplantet bajonet og 5 skarpe patroner i geværet, til stor moro for alle hjemmetyskere i Sønderborg.

Den 14. august blev 13 mænd af fangerne mellem 20 og 45 år ført af en stærk patrulje til Flensborg med ordre til, at de øjeblikkelig skulle til fronten. Deriblandt var min søn Jens, men da der for øjeblikket ikke skulle sendes mandskab til fronten, blev mændene mellem 36 og 45 år sendt tilbage til os på Sønderborg Slot. De andre arrestanter blev sendt ud på Angel på kystvagt, deriblandt min søn, Jens. Den 12. september 1914 blev alle fanger på Sønderborg Slot løsladt, fordi H.P. Hanssen havde ført vor sag frem for rigsdagen i Berlin, og denne forlangte, at alle fangerne skulle sendes hjem. Der var fra de små øvrighedspersoner samt hjemmetyskerne begået et overgreb som ikke kunne tolereres. Alle vi fanger måtte skrive under på, at vi ikke måtte rejse uden for byens grænse uden politimesterens tilladelse. 7. november måtte vor ældste søn, Jens, afsted til østfronten som infanterist.

16. december døde vor ældste datter, Ingeborg, på sygehuset i Flensborg fra 4 små børn. 19 december brækkede vor søn, Jens, sit ene ben i løbegravene i Østprøjsen. Da skrev Marie til sin broder H.P. Hanssen: Gudske-lov, Jens har brækket sit ene ben. - Han fik det dårligt sat sammen, og et år efter kom han hjem som invalid. 24. november måtte min yngste søn, Kristen, afsted til vestfronten som infanterist ved 86. reserve-regiment. Efteråret 1915 blev min svigersøn Christian Petersen, Palæt ved Gråsten indkaldt som infanterist. Ved hans indkaldelse kneb det med at få alle tre gårde tilset - det var jo mig forbudt at rejse ud af byen. Min næstældste datter Marie, passede sin broders gård på Als, men da hendes svoger, Christian, blev indkaldt, måtte hun til Gråsten for at passe de 4 små børn samt huset. Det lykkedes os at få Jens's gård på Als solgt, da han ikke var gift.

8. august 1916 blev Kristen borte ved Somme i Frankrig. Vi fik brev fra kompagniet, at han var taget til fange af Englænderne, og da dette brev kom, sagde hans far: Gudske-lov. Dagene og tiden gik og vi ven-

tede at høre fra ham i fangenskab, men der kom ingen brev. Dette blev et hårdt slag for os. Vi vidste, at skyttegravene, hvor hans kompagni var, var taget af englænderne. Over et år gik, og vi længtes efter at få at vide, hvor han var blevet af. Trods al eftersøgning i Tyskland, Frankrig og England fik vi ikke nogen efterretning om ham.

Min hustru har samlet alle hans breve fra krigen, og Valdemar Rørdam i København har udgivet brevene under navn: Kristens Breve. Vi har rejst en mindesten for ham i vor have ved gården i Ullerup på det sted, hvor han havde sin yndlingsplads, når han var i haven.

I 1916 kom Jens hjem, rigtignok som invalid med en skæv fod, men denne er nu omtrent sunket ned i den rigtige stilling, men endnu går han med et stift fodled. Da han kom hjem, blev han sendt til Gråsten for at tilse sin svoger Christian Petersens gård.

I 1917 fik jeg ordre fra H.P. Hanssen, Åbenrå, at møde derude. Der var sammenkaldt 20 mænd fra hele Nordslesvig til et hemmeligt møde. Der forhandlede om, at vore tre store politiske foreninger skulle begynde deres arbejde igen. Der var flere af de mødte, som ikke turde være med i arbejdet, deriblandt P. Grau, Pøl og Kloppenborg Skrumsager fra Københoved. Vælgerforeningen begyndte med det første møde i Flensborg. Ved dette møde blev jeg valgt ind i tilsynsrådet for denne forening. 12. januar 1918 holdt skoleforeningen møde også i Flensborg. Sidst på sommeren 1918 blev der af H.P. Hanssen organiseret et hemmeligt efterretningsbureau i Sønderborg, Åbenrå, Haderslev og Tønder. Vælgerforeningens bestyrelse og tilsynsråd fra de 4 amter og enkelte andre gode danske mænd fra de samme amter kom sammen om aftenen og natten til hemmelige møder for at drøfte sagerne, som de stod i Berlin. Der blev sendt stafetter fra Berlin med besked fra H.P. Hanssen, og alt var organiseret over hele Nordslesvig i tilfælde af, at tyskerne ville afgive landsdelen ved en fri afstemning til Danmark, som der blev talt om i Berlin.

Her vil jeg nævne, hvem disse kurerer var. Den ene var folketingsmand Rasmus Hansens søn fra Højl. Han havde fået tilladelse til at bestyre Finks frøforretning i Åbenrå for at skaffe markfrø hertil fra Danmark, og af

den grund kunne han rejse frit i Tyskland på forretning. Den anden var en af H.P.Hanssens døtre i Åbenrå, som rejste med fødevarer til Berlin til sin far.

Den 16. november 1918 holdt vælgerforeningens bestyrelse og tilsynsråd det første møde i Åbenrå. Da var alle enige om, at afstemningen skulle gå for sig i Zoner. Første zone, der bestod af hele Nordslesvig fra den gamle grænse til åen, hvor den nye grænse kom til at gå, skulle stemme under eet. Den første resolution blev vedtaget med alle stemmer undtagen to fra Flensborg, nemlig sagfører Ravn og gårdejer Budach.

Dagen efter, den 17. november, blev det store politiske møde afholdt i Åbenrå. Der var så mange mennesker til stede, som der vistnok aldrig har været i Åbenrå før. Glædestårer løb ned ad kinderne på kvinder og mænd. Nu, da krigen var forbi, var der udsigter til, at vore soldater kunne komme hjem, og trængselsårene var forbi, og der var store udsigter til, at vi kom tilbage til Danmark.

I 1918 blev min ældste datter, Marie, gift med sin svoger, Christian Petersen, fra Palæet i Gråsten.

I 1919 blev min ældste søn Jens Andresen gift med Christiane Hansen fra Nejs. De kom til at bo på hendes fødegård.

Samme år blev min yngste datter, Johanne, gift med Jens Philipsen fra Hejls. De kom til at bo på hendes fødegård i Ullerup.

Den 10. februar 1918 kom den for os så store verdenshistoriske dag, at et folk, som ved magtbud var blevet tvunget til at bo under et fremmed folk i 54. lange år, fik lov til ved en fri afstemning at stemme sig hjem til sit folk, som de i loooer af år har hørt til. Trods regn og storm var stemningen højt oppe, ja der har vist i gamle Danmark aldrig været så mange flag oppe, som på afstemningsdagen her i Sønderjylland.

Jeg var med i den deputation, som modtog de franske alpejægere i Sønderborg, og så se hjemmetyskernes forgræmmede ansigter titte ud ad vinduerne.

Jeg var også med med den gamle søndejyske våbenbrødre-fane, da de første danske infanterister kom til Sønderborg, samt til festen for de danske embedsmænd, officerer og andre indbudte. (denne fest kostede min kone og

Endelig kom den store Genforeningsdag i Dybbøl skanser, hvor vore førere overgav Hans Majestæt Kong Christian d. X. Sønderjylland. Jeg tør dristigt sige, at der aldrig i noget land er blevet afholdt en sådan fest hvor der var hen mod 100 000 mennesker tilstede. Flere måneder derefter stod den på besøg fra det gamle Danmark.

Foråret 1921 nedlagde jeg bestillingen som tilsynsførende for det danske krigsministerium ved de danske krigergrave i Sundeved og omegn, nemlig Rinkenæs, Adsbøl, Varnæs, Ullerup, Sottrup, Nybøl, Broager og Dybbøl, efter at jeg har arbejdet med disse grave gratis i 31 år og i den tid døjet mange chikaner af tyskerne.

Jeg har i disse lange kampår haft en udmærket støtte i min prægtige og gode hustru, som altid har stået trofast ved min side.

Den 22. februar 1922 blev jeg af Hans Majestæt Kong Christian den X. udnævnt til Ridder af Dannebrogssordenen.

Johan Andresen